

ECONOMIE

HAVO

Woensdag 17 januari 2018

10:00 - 11:30

S.E. B

Hoofdstuk 8 t/m 16 & keuzeonderwerp gedragseconomie en keuzeonderwerp globalisering

Dit schoolonderzoek bestaat uit 18 vragen, er zijn 4 opgaven.

Voor dit schoolonderzoek zijn maximaal 34 punten te behalen.

Geef waar gevraagd een verklaring, uitleg, toelichting of berekening. Als deze ontbreken, worden aan het antwoord geen punten toegekend.

Je mag GEEN grafische rekenmachine gebruiken!

$\text{Cijfer} = (\text{behaalde punten} / \text{max. aantal punten}) \times 9 + 1$

De opgaven inleveren.

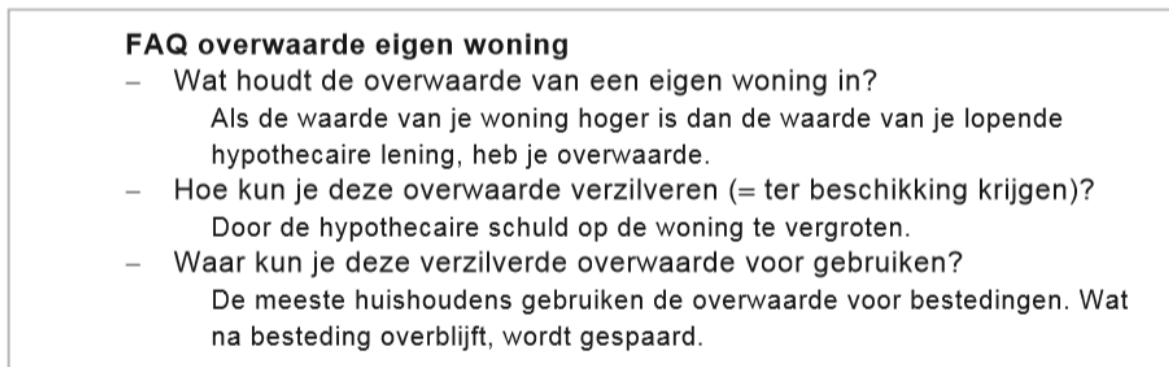

Veel succes!

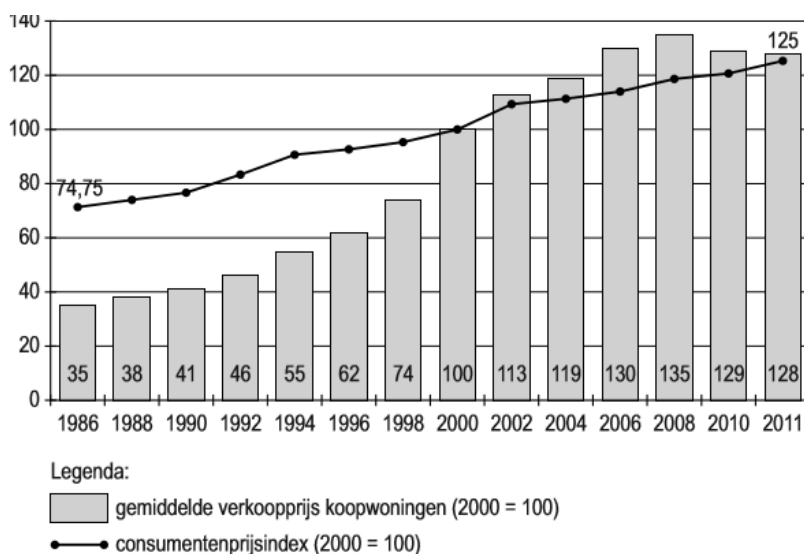
Opgave 1 (8 punten)

Lena woont sinds 2008 met haar ouders in een mooi huis in Amsterdam Zuid. Daarvoor woonde ze in een veel kleiner huis in een andere wijk in Amsterdam. Naar aanleiding van de economie les over hypotheekten praat ze met haar moeder over deze verhuizing. Haar moeder vertelt: "In 1994, vlak voordat jij geboren werd, hebben we een huis gekocht voor €200.000. We sloten daarop een hypothecaire lening af voor het gehele bedrag. We hebben nog niks afgelost op deze lening. In 2008 bleek de waarde van ons huis evenveel gestegen als de gemiddelde stijging van huizenprijzen in Nederland. Ons huis was dus meer waard dan onze lening. Dat noemen ze overwaarde. Dankzij die overwaarde konden we in 2008 een groter huis kopen." Naar aanleiding van dit gesprek leest Lena de veel gestelde vragen (FAQ) over overwaarde verzilveren op internet en zoekt de stijging van huizenprijzen op.

Figuur 1a: veel gestelde vragen over overwaarde

Figuur 1b: Gemiddelde verkoopprijs van koopwoningen (indexcijfers) en inflatie in Nederland

Gebruik voorgaande tekst en figuren voor het beantwoorden van vragen 1 en 2.

2p **1.** Bereken de overwaarde van het huis van de ouders van Lena in 2008.

2p **2.** Bereken de reële stijging in procenten van de waarde van het huis van de ouders van Lena over de periode 1994 tot en met 2008. Indien je getallen niet exact kunt aflezen uit de bron, maak dan een zo goed mogelijke schatting.

2p **3.** Maak de onderstaande zinnen economisch correct.

De rente van een hypothecaire lening wordt bepaald door onder andere vraag en aanbod op de ...(1).... De prijs van een hypothecaire lening bestaat uit ...(2)... Het is onverstandig om een overwaarde van een huis te verzilveren in geval van ...(3)... huizenprijzen.

bij (1) geldmarkt / kapitaalmarkt

bij (2) de rente / de aflossingen / de rente en de aflossingen

bij (3) dalende / gelijk blijvende / stijgende

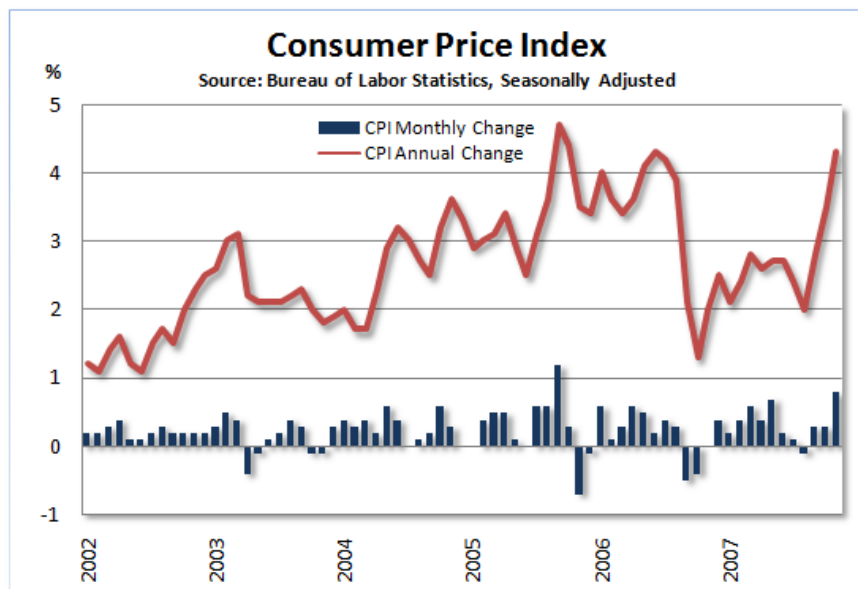
2p **4.** Leg uit waarom de rente op hypothecaire leningen over het algemeen lager is dan de rente op persoonlijke leningen.

Opgave 2 (6 punten)

Inwoners van Amerika kunnen hun pensioen aanvullen via de werkgever. Bij het zogeheten 401k-plan houdt de werkgever loon in van het brutoloon en dit wordt gespaard voor het pensioen van de werknemer. Op dit gespaarde geld wordt rente uitgekeerd door de bank.

- 1p 5. Is er bij het 401k-plan sprake van het kapitaaldekkingsstelsel of omslagstelsel? Leg uit waarom.
- 1p 6. John besluit mee te gaan doen aan het 401k-plan. Hij spaart \$31.000 dollar per jaar. Is deze inleg een voorraadgrootheid of een stroomgrootheid? Leg uit.

Figuur 2: CPI van de Verenigde Staten 2002-2007, groei van CPI ten opzichte van vorig jaar (lijn)/ vorige maand (balkjes)

Gebruik figuur 2 bij het beantwoorden van vraag 8

- 2p 7. Was het eind 2006 aantrekkelijker of minder aantrekkelijk voor John om mee te doen aan het 401k-plan dan eind 2007 bij een vast rentepercentage? Licht je antwoord toe zonder berekening.

De werkgever van John spaart het geld dat ingehouden wordt van zijn loon. In plaats van het te sparen zou de werkgever het ook kunnen investeren in aandelen of obligaties.

- 2p 8. Als John risico-avers is, welke van deze twee investeringen past dan het beste bij hem? Motiveer je antwoord.

Opgave 3 (12 punten)

Figuur 3a: basispremies (maandelijks) voor een autoverzekering voor een BMW 1 serie uit 2010 voor inwoners van Winterswijk (OHRA – jan 2018)

Kies uw dekking

	WA € 114,61	WA Plus € 117,72	All Risk € 163,73
Wettelijke Aansprakelijkheid	✓	✓	✓
Brand, storm en natuurschade	✗	✓	✓
Diefstal	✗	✓	✓
Ruit	✗	✓	✓
Aanrijding	✗	✗	✓
	Gekozen	Kies	Kies

Figuur 3b: basispremies (maandelijks) voor een autoverzekering voor een BMW 1 serie uit 2010 voor inwoners van Amsterdam (OHRA – jan 2018)

Kies uw dekking

	WA € 145,87	WA Plus € 152,43	All Risk € 198,88
Wettelijke Aansprakelijkheid	✓	✓	✓
Brand, storm en natuurschade	✗	✓	✓
Diefstal	✗	✓	✓
Ruit	✗	✓	✓
Aanrijding	✗	✗	✓
	Gekozen	Kies	Kies

Jamila is net 18 geworden en heeft van haar vader een BMW 1 serie gekregen uit het jaar 2010. Ze wil deze verzekeren en wil dit bij OHRA doen. Ze kan bij OHRA uit 3 pakketten kiezen, elk pakket biedt iets meer dekking. Jamila woont momenteel in Winterswijk (een dorp in Gelderland) maar wil volgend jaar haar diploma gaan halen aan het Joke Smit College in Amsterdam. Zij zal dan naar Amsterdam verhuizen. Zoals te zien is in figuur 3a en 3b verschilt de maandelijkse premie die ze moet betalen als inwoner van de twee verschillende plaatsen nogal.

- 2p 9. Welke factor die de hoogte van de premie bepaalt, zou kunnen verklaren dat een verzekeraar een hogere verzekeringspremie rekent aan een inwoner van Amsterdam dan aan een inwoner van Winterswijk? Leg uit.

2p 10. Leg uit waarom de kans op schade aan een auto een verzekeraar risico is voor verzekeraars door gebruik te maken van de begrippen verscheidenheid en draagvlak.

Jamila kwam erachter dat in Amsterdam niet alleen haar autoverzekering duurder is, het hele leven in Amsterdam is duurder. Daarom besluit ze toch in Winterswijk te blijven wonen. Ze sluit een WA-verzekering af bij OHRA. De maandelijkse basispremie wordt weergegeven in figuur 3.

OHRA maakt gebruik van een bonus/malus regeling. Daarvan is de volgende informatie beschikbaar:

- U begint op bonus/malustrede 5. Daar hoort een kortingspercentage bij.
- Hoe langer u schadevrij rijdt, hoe hoger uw kortingspercentage wordt. In de bonus/malustabel vindt u uw kortingspercentage.
- Ieder jaar berekenen wij opnieuw uw korting. Dat doen wij op 31 december van elk jaar.

Figuur 4: bonus/malus tabel OHRA

Bonus/malustrede	Percentage korting	Bij geen schade gaat u naar trede	Bij 1 schade gaat u naar trede	Bij 2 of meer schaden gaat u naar trede
9	59	9	4	1
8	56	9	3	1
7	53	8	2	1
6	50	7	1	1
5	40	6	1	1
4	30	5	1	1
3	20	4	1	1
2	- 10	3	1	1
1	- 20	2	1	1

Voorbeeld: U heeft nog geen schadevrije jaren opgebouwd. U start dan op bonus/malustrede 5. U krijgt 40% korting op uw premie. Heeft u geen schade in dat jaar? Dan heeft u 1 schadevrij jaar opgebouwd. U gaat dan het volgende jaar naar bonus/malustrede 6 en krijgt 50% korting. Zou u wel een schade hebben veroorzaakt? Dan valt u terug naar trede 1. U heeft dan een boete van 20% op uw premie en moet dus 20% meer betalen dan de basispremie.

Maak bij de beantwoording van opgave 12 gebruik van de figuren 3 en 4.

3p **11.** Stel dat Jamila de eerste twee jaren schadevrij rijdt. Pas in het derde jaar maakt en declareert zij 1 keer schade. De komende jaren rijdt zij weer schadevrij. Bereken het totale bedrag dat Jamila aan premies betaalt over de eerste vijf jaar. Neem aan dat de premie exclusief korting (figuur 3) in deze periode ongewijzigd blijft.

2p **12.** Leg uit hoe een bonus/malus regeling averechtse selectie tegen kan gaan.

2p **13.** Leg uit dat ook het probleem van moreel wangedrag wordt verminderd door het gebruik van een bonus/malus regeling.

Op de site van OHRA wordt de goedkoopste optie automatisch geselecteerd als gekozen optie. Zoals te zien is in figuur 3 is de optie WA Plus optie wellicht voor veel klanten aantrekkelijker. Voor 3 euro per maand krijg je een veel groter pakket. Toch laten de meeste klanten van OHRA de selectie op de goedkoopste optie staan. De directeur beweert bij de websitebouwer dat veel meer mensen de WA Plus optie zouden kiezen als die automatisch geselecteerd zou staan.

1p **14.** Hoe noemen we dit effect in de gedragseconomie?

- A Afleidingseffect
- B Status-quo effect
- C Framing effect

Opgave 4 (8 punten)

November 2016 is Donald Trump de president van de Verenigde Staten geworden. Eén van de plannen waarmee hij in opspraak kwam was het feit dat hij een muur tussen Mexico en de Verenigde Staten wilde bouwen. Hiermee zou hij de internationale samenwerking tussen beide landen moeilijker maken. Dit is maakt handel en migratie van arbeiders een stuk minder aantrekkelijk.

2p **15.** Leg uit waarom internationale vrijhandel volgens economen leidt tot lagere loonkosten per product

Als tegengeluid kan Mexico ook dreigen met het sluiten van de grenzen. Hierdoor kan de V.S. dan geen gebruik meer maken van Mexicaanse arbeid en/of grondstoffen. Door ruzie tussen Trump en de Mexicaanse president Nieto is overleg tussen beide landen niet mogelijk. Stel dat beide landen op 1 februari aan de World Trade Organisation (WTO) bekend moeten maken of ze de grenzen sluiten. Beide landen moeten dan los van elkaar besluiten of ze de grenzen sluiten of niet zonder dat ze weten wat de ander doet. De mogelijke uitkomsten kunnen in onderstaande matrix worden weergegeven:

Figuur 5: opbrengstenmatrix voor grensconflict tussen Mexico en de V.S. Per vakje is het eerste resultaat voor de V.S. en het tweede resultaat voor Mexico.

		Mexico	
		grenzen open	grenzen dicht
V.S.	grenzen open	+ +	— ++
	grenzen dicht	++ —	0 0

Verklaring symbolen

0 = gelijk blijvend resultaat;

+ = beter resultaat;

++ = aanzienlijk beter resultaat;

— = slechter resultaat

2p **16.** Wat is de dominante strategie van Mexico? Leg uit.

2p **17.** Is hier sprake van een gevangenendilemma? Motiveer je antwoord.

Uiteindelijk besluit Trump de grenzen niet te sluiten.

2p **18.** Verklaar waarom Trump ervoor zou kunnen kiezen de grenzen niet te sluiten. Gebruik in je antwoord de term zelfbinding en leg deze term uit.